

ปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้ ซึ่งเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม¹

รุ่งนภา พุดแก้ว²

จากการค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้ ซึ่งเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี และ หลักเกณฑ์ในการทำสัญญา ซึ่งทำให้ผู้ค้นคว้าได้รับความรู้ความเข้าใจว่ารากฐานแห่งหลักอิสระในทางแพ่ง บุคคลย่อมมีเสรีภาพที่จะแสดงเจตนาเข้าสู่ผูกพันในสัญญา และหนี้ที่เกิดจากสัญญาย่อมเป็นหนี้ที่ยุติธรรม สำหรับคู่สัญญานั้นอาจไม่เป็นจริงเสมอไป เนื่องจากสัญญาจะก่อให้เกิดความยุติธรรมได้ ก็ต่อเมื่อคู่สัญญา มีความเท่าเทียมกันทุกกรณี มิฉะนั้นแล้วผู้ที่มีพลังเหนือกว่าไม่ว่าฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ จิตใจ หรือเป็น ผู้ที่มีอำนาจต่อรองสูงกว่าย่อมจะเป็นผู้ที่มีโอกาสที่จะกอบโกยเอาประโยชน์จากสัญญาได้มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง การกู้ยืมเงินและการเก็บดอกเบี้ย หรือกินดอกเบี้ย ถูกประณามโดยผู้นำทางศาสนา และนักปรัชญายุคโบราณ ว่าการคิดดอกเบี้ยเงินกู้ถือเป็นบาป สำหรับประเทศไทยเดิมการกู้ยืมเป็นการที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในเชิง อำนาจ เป็นบุญคุณที่ผู้กู้ยืมจะส่งลูกไปขัดดอก รับใช้นายทุนในลักษณะที่ใกล้เคียงกับความเป็นทาส ต่อมา หลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ประเทศต่างๆ ในยุโรป รวมทั้งประเทศไทยในลำดับต่อมาต่างยอมรับการให้กู้ยืมโดย เรียกดอกเบี้ยได้แต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมาย เนื่องจากการเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นปัญหาความ สงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ประกอบทั้งผู้ให้กู้ และผู้กู้ซึ่งเป็นคู่สัญญาไม่มีความเท่าเทียม กันในทุกกรณี การทำสัญญาโดยตกลงอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าที่กฎหมายกำหนดคืออัตราร้อยละ 15 ต่อปี ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม แม้จะเป็นการจำกัดเสรีภาพบาง ประการของประชาชน รัฐจำเป็นต้องตรากฎหมายควบคุมอัตราดอกเบี้ย โดยห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา อันเป็น กลไกสำคัญต่อการจัดการกับปัญหาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งทำให้ข้อสัญญา ที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้เกินสูงกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นโมฆะในส่วนของดอกเบี้ยทั้งหมด มี ผลทำให้ศาลฎีกามีคำพิพากษาให้ดอกเบี้ยที่ได้ชำระไปแล้วนั้น ลูกหนี้ผู้กู้ไม่อาจเรียกเอาคืนได้เพราะเป็นการ ชำระหนี้ตามอำเภอใจ ต่อมาในปี พ.ศ. 2560 ได้มีคำพิพากษากลับหลักแนวฎีกาเดิม โดยให้นำดอกเบี้ยที่สูง เกินอัตราที่ได้ชำระไปแล้วนั้นไปหักออกจากเงินต้นได้ ดังนั้นจึงเกิดเป็นปัญหาข้อกฎหมายการชำระดอกเบี้ย เกินอัตราเป็นลาภมิควรได้ ซึ่งเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนั้น ก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อคู่สัญญาทั้ง สองฝ่ายหรือไม่ เพียงใด โดยพิจารณาหาคำตอบจากหลักอิสระในทางแพ่ง หลักเสรีภาพในการทำสัญญา

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่องปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้ ซึ่งเกิดจากข้อ สัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตนันทน์ และคณะกรรมการสอบคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑิลา ภักดีคง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์จรัสเกียรติ

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดพังงา

และหลักความยุติธรรม โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ กรณีศึกษาประเทศอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น

จากการที่ได้ค้นคว้า พบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 และ มาตรา 411 ยังเกิดปัญหาการตีความและการใช้ดุลพินิจที่แตกต่างของศาลฎีกา เนื่องจากกฎหมายหลักที่บังคับใช้เกี่ยวกับการกู้ยืม และการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราคือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้นำเรื่องลามิกวรได้ไปบังคับใช้ กรณีที่ผู้กู้ยืมได้ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราไปแล้ว ในส่วนดอกเบี้ยเกินอัตราที่เป็นโมฆะนี้ ผู้ให้กู้ควรจะได้ประโยชน์โดยมีสิทธิเก็บเอาไว้ เพราะผู้ชำระหนี้ตามอำเภอใจ ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแนวเดิม ต่อมาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกา โดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ไว้วินิจฉัยให้ผู้กู้จะสามารถนำไปหักออกจากต้นเงินกู้ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาแนวใหม่ ซึ่งผู้ค้นคว้าได้เปรียบเทียบกฎหมายการชำระดอกเบี้ยเงินกู้เกินอัตรา กับกฎหมายต่างประเทศ กรณีศึกษาประเทศ ญี่ปุ่น ซึ่งเป็นต้นแบบของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย และประเทศอเมริกาที่เป็นหนึ่งในประเทศผู้นำเศรษฐกิจโลก โดยสรุปปัญหาข้อกฎหมายได้เป็น 2 ปัญหา ดังนี้

ประเด็นปัญหาแรก เป็นปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลามิกวรได้ซึ่งเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ส่งผลกระทบต่อลูกหนี้ผู้กู้ยืม โดยการกู้ยืมและการกำหนดอัตราดอกเบี้ยนั้นลูกหนี้มีอำนาจต่อรองน้อยมาก ซึ่งในลักษณะของการกู้ยืมส่วนบุคคล หรือกู้ยืมในระบบ มีอัตราดอกเบี้ยที่ผู้ให้กู้เรียกเก็บสูงมาก แต่ลูกหนี้ก็จำใจต้องยอมรับเพราะมีความจำเป็นต้องใช้เงินไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ โดยที่กฎหมายกำหนดให้อัตราดอกเบี้ยสูงสุดของสัญญาผู้กู้ยืมเงินคือ อัตราร้อยละ 15 ต่อปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 654 หากเกินกำหนดถือว่าเป็นโมฆะในส่วนของดอกเบี้ยทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะดอกเบี้ยที่สูงเกินส่วน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 แต่ถ้าลูกหนี้ผู้กู้ได้ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราให้แก่เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ไปแล้ว ถ้าจะต้องคืนดอกเบี้ยที่ได้ชำระอันเกิดจากโมฆะกรรมนั้น กฎหมายบัญญัติให้นำบทบัญญัติว่าด้วยลามิกวรได้ใช้บังคับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 172 วรรค 2 โดยผลของกฎหมายเรื่องลามิกวรได้นั้นการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 407 และเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย ลูกหนี้ผู้กู้จะเรียกดอกเบี้ยดังกล่าวคืนมาได้หรือไม่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 411 ซึ่งหากพิจารณาในแง่กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ข้อตกลงในส่วนของดอกเบี้ยที่เกินอัตรานั้น เกิดมาจากการที่เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ยืม ซึ่งถือเป็นผู้ประกอบการการค้าเป็นผู้กำหนด ทำให้ผู้ประกอบการการค้าผู้ให้กู้ได้เปรียบลูกหนี้ผู้กู้เกินสมควร ทำให้ลูกหนี้ผู้กู้ซึ่งเป็นผู้บริโภคไม่ได้รับความเป็นธรรม จึงเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3 และ มาตรา 4 แต่อย่างไรก็ตามผลของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไม่นับมีบทบัญญัติให้ข้อสัญญา หรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นไม่มีผลบังคับใช้ เพียงแต่ให้เป็นอำนาจของศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญา หรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีผลใช้บังคับ

เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ดังนั้นกฎหมายอันเกี่ยวกับการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราอันเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 จึงยังไม่มีบทบัญญัติอย่างชัดเจน เพื่อคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ผู้กู้ยืม ซึ่งเป็นผู้บริโภค ในการชำระดอกเบี้ยเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด ซึ่งกฎหมายบอกว่าเป็นสัญญาที่ไม่เป็นธรรม แต่ไม่มีสภาพบังคับให้เด็ดขาด กฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 407 และมาตรา 411 ดังกล่าว จึงไม่ส่งผลให้ลูกหนี้ได้รับความเป็นธรรม แต่ในทางตรงกันข้ามกลับได้รับความเดือดร้อนเกินสมควร

ประเด็นปัญหาที่สอง ปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้อันเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ส่งผลต่อผู้ให้กู้ยืม โดยการกู้ยืมเงินเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ยืมมุ่งหวังจะได้รับดอกเบี้ย โดยจะเรียกดอกเบี้ยในอัตราที่มากที่สุดเท่าที่จะเรียกเอาจากผู้กู้ยืมได้ แม้จะเกินไปกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด แต่โดยประเพณีการกู้ยืมเงินในลักษณะสินเชื่อด่วนบุคคล การกู้ยืมนอกระบบนั้น การพิจารณาปล่อยเงินกู้จะง่ายกว่า และการตรวจสอบสถานะทางการเงิน หลักประกันต่างๆ ไม่ยุ่งยากเท่าการกู้ต่อสถาบันการเงินจึงเป็นที่นิยมและกู้ยืมกันโดยแพร่หลาย ผู้ให้กู้มีความเสี่ยงต่อหนี้สูญ จึงเรียกเก็บดอกเบี้ยเกินอัตรา และเมื่อลูกหนี้ผู้กู้ยืมได้ชำระดอกเบี้ยที่เกินอัตราให้แก่เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ยืมไปแล้วนั้น ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเดิม ถือว่าเป็นการชำระหนี้ตามอำเภอใจ หรือชำระหนี้เป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี ลูกหนี้ไม่มีสิทธิและไม่สามารถเรียกคืนได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 407 และ 411 ส่งผลให้เจ้าหนี้ได้รับดอกเบี้ยที่สูงเกินส่วนไว้ทั้งหมด ต่อมาเกิดแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่กลับหลักคำพิพากษาเดิม คือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5376/2560 (ประชุมใหญ่) ซึ่งการชำระดอกเบี้ยเงินกู้ที่สูงเกินส่วนให้ถือได้ว่าเป็นการชำระหนี้ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 411 จำเลยหาอาจจะเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยที่ชำระได้ไม่ โจทก์ในฐานะผู้ให้กู้เป็นฝ่ายเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้จากจำเลย เมื่อข้อตกลงเรื่องดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะแล้ว และจำเลยไม่อาจเรียกร้องให้คืนเงินดอกเบี้ยที่ชำระฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายได้ โจทก์ก็ย่อมไม่มีสิทธิได้ดอกเบี้ยดังกล่าวด้วย ต้องนำดอกเบี้ยที่จำเลยชำระให้แก่โจทก์ ไปหักเงินต้นตามหนังสือสัญญากู้ มีผลทำให้เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ไม่มีสิทธิได้รับดอกเบี้ยที่สูงเกินส่วนนั้นไว้แต่ให้นำไปหักเงินต้น

ผู้ค้นคว้าเห็นว่ามีความแตกต่างกันในแนวคำพิพากษาศาลฎีกา โดยแนวแรกให้เจ้าหนี้ผู้กู้ได้รับดอกเบี้ยสูงเกินส่วนไว้ แต่แนวหลังให้เจ้าหนี้เงินกู้ไม่มีสิทธิรับดอกเบี้ยสูงเกินส่วนไว้ แต่ให้นำไปหักเงินต้น ผู้ค้นคว้าเห็นว่ากฎหมายไม่ชัดเจน และแนวคำพิพากษาก็แตกต่าง จึงเป็นปัญหาทางกฎหมาย ก่อให้เกิดปัญหากับเจ้าหนี้ผู้ให้กู้ ในการสูญเสียดอกเบี้ยที่พึงจะได้รับตามหลักแนวคิดเรื่องการกู้ยืม ทั้งนี้ตามแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่ศาลไทยได้นำมาวางเป็นหลักการวินิจฉัยตัดสินคดี โดยนำหลักกฎหมายที่มีผลบังคับทางอาญาตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรามาใช้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยให้มิใช่โมฆะเฉพาะดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าอัตราสูงสุดที่กฎหมายกำหนด คืออัตราร้อยละ 15 ต่อปี โดยให้ถือว่านิติกรรมกู้ยืมในส่วนเงินต้นนั้นยังคงมีผลสมบูรณ์ โดยสามารถแยกส่วนนิติกรรมที่เป็นโมฆะออกจากส่วนที่สมบูรณ์ได้เฉพาะในส่วนของเงินต้น ตามประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 173 จึงมีปัญหาทางกฎหมายว่าควรตีความให้รวมไปถึงการแยกส่วนที่โมฆะในส่วนที่ดอกเบี้ยเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดออกจากส่วนของดอกเบี้ยที่กฎหมายกำหนดไว้ให้มีผลใช้บังคับได้เช่นเดียวกันกับที่แยกส่วนเงินเงินกู้ออกมา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ยืมในการที่จะได้รับดอกเบี้ยเงินกู้ตามเจตนาที่เข้าทำสัญญาให้กู้เงิน

มีประเด็นที่น่าสนใจในอเมริกา รัฐแคลิฟอร์เนียกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดเพียงร้อยละ 10 ต่อปี และมีบทลงโทษที่เข้มงวดทั้งทางแพ่งและทางอาญา โดยทางแพ่งกฎหมายแห่งรัฐแคลิฟอร์เนียให้รับดอกเบี้ยเงินกู้ทั้งหมดคืนให้กับผู้กู้ และให้ชดเชยเงินเป็นจำนวน 3 (สาม) เท่าของดอกเบี้ยเรียกเก็บในปีก่อนที่ผู้ให้กู้ยืมถูกฟ้องคดี ซึ่งกฎหมายทางแพ่งของรัฐแคลิฟอร์เนียจะแตกต่างกับกฎหมายไทยเป็นอย่างมาก เพราะกฎหมายรัฐแคลิฟอร์เนียให้ความสำคัญคุ้มครองแก่ผู้กู้สูงมาก เป็นกฎหมายเชิงลงโทษทางแพ่งแก่ผู้ให้กู้ที่เรียกเงินกู้สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นยังมีโทษทางอาญานั้นเป็นโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ซึ่งเป็นอัตราที่สูงกว่าประเทศไทยมาก ตามนัยแห่งมาตรา 1916-3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง แคลิฟอร์เนีย (California Civil Code)

กฎหมายประเทศญี่ปุ่น กำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดไว้ร้อยละ 15-20 ขึ้นอยู่กับจำนวนเงินกู้ โดยหากสูงกว่ากำหนดจะมีโทษทางอาญา และมีกฎหมายเกี่ยวกับการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา คือ มาตรา 1 แห่ง พระราชบัญญัติการจำกัดอัตราดอกเบี้ย The Interest Rate Restriction Act 1954 การคิดดอกเบี้ยผู้ยืมสูงกว่าที่กฎหมายกำหนด ขัดตกลงในส่วนที่เกี่ยวกับดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกินอัตรา แต่ส่วนที่ต้องยังคงสมบูรณ์ ซึ่งกฎหมายของญี่ปุ่นมีความเข้มงวดในเรื่องของดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะนั้นคือดอกเบี้ยเฉพาะส่วนที่เกินอัตรา แต่ส่วนที่ต้องยังคงมีผลสมบูรณ์ เพื่อเป็นการให้ผู้ให้กู้ได้รับดอกเบี้ยในส่วนที่ชอบด้วยกฎหมายไว้ อันเป็นประเด็นที่แตกต่างกับ กฎหมายไทย และแคลิฟอร์เนีย

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลางมิกควรได้ซึ่งเกิดจากสัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศญี่ปุ่น และอเมริกา ผู้ค้นคว้าพบว่า มีความเห็นว่ากฎหมายที่ได้นั้นจะต้องเกิดความเป็นธรรมทั้งต่อผู้กู้ยืม และผู้ให้กู้ยืมเงิน โดยผู้ค้นคว้าได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายสัญญา โดยรัฐไม่ควรจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลในการทำสัญญา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักเจตนาของบุคคล ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (Autonomy of Will) และหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ซึ่งคู่สัญญาจะต้องไตร่ตรองให้รอบคอบว่าสัญญานั้นยุติธรรมเสียก่อนจึงจะเข้าทำสัญญา แต่สำหรับกรณีการชำระดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นเกิดขึ้นมาจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เพราะผู้กู้ยืมอยู่ในฐานะที่ไม่มีอำนาจต่อรองจึงเกิดความเสียเปรียบในการทำสัญญา ผู้ค้นคว้าจึงได้หลักความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม (Equity or Justice) มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมาย และแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาคือข้อกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมตามกฎหมาย ซึ่งจะต้องไม่เดินสวนทางกับความเป็นธรรมตามความเป็นจริง อันเป็นปัญหาตามข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายที่ทำให้ประชาชนรากหญ้าในประเทศไทย ได้รับความเดือดร้อนมาอย่างแสนสาหัสเป็นเวลายาวนานนับร้อยปี ก่อให้เกิดปัญหาสิทธิมนุษยชน ตั้งแต่การขูดคอก โดยใช้แรงงานคล้ายทาส หรือ

บริการทางเพศ ให้แก่นายทุนหรือผู้ให้กู้ รุกคามขยายวงกว้างไปสู่ปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม การฆ่าตัวตาย และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศชาติเป็นลำดับ อีกทั้งการแก้ปัญหาดังกล่าวทางกฎหมาย ด้วยการตรากฎหมายให้มีผลบังคับใช้อย่างชัดเจน จะไม่ทำให้เกิดการตีความ และเป็นการลดปริมาณการนำคดีขึ้นสู่ศาล ลดภาระของรัฐในการบริหารกระบวนการยุติธรรม ซึ่งหากได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในเรื่องนี้แล้ว จะทำให้ผู้กู้ยืมยังคงมีสิทธิได้รับเงินคืนในส่วนที่ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ในส่วนที่เป็นโมฆะ แม้การชำระหนี้ดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ อันเป็นการชำระหนี้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายก็จริง แต่เมื่อเป็นไปโดยข้อตกลงที่ผู้กู้ยืมจำใจต้องตกลงเพียงเพื่อหวังให้ผู้ให้กู้ยืม หรือนายทุนปล่อยเงินกู้ให้ เพราะความยากจนที่ไม่มีทางเลือกแต่การดังกล่าวนั้นก็ไม่ได้ถึงขนาดนับเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี ดังนั้นหากแก้ไขปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวจะทำให้เกิดการพิจารณาให้เป็นคุณ ในส่วนของดอกเบี้ยที่ชำระสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดที่เป็นโมฆะดังกล่าว ควรให้เกิดประโยชน์แก่ผู้กู้ยืมที่ต้องเสียในมูลหนี้ดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะนั้น โดยผู้ค้ำค้ำเห็นด้วยกับคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 5376/2560 (ประชุมใหญ่) ในส่วนที่ให้นำดอกเบี้ยที่สูงเกินส่วนที่ได้ชำระไปแล้วนั้นไปหักชำระเงินต้นได้ โดยผู้ค้ำค้ำขอเสนอแนะเพิ่มเติมว่าหากนำไปหักชำระเงินต้นแล้ว ยังมีเงินเหลืออยู่ ก็ให้คืนให้แก่ผู้กู้ ตามหลักการ โมฆะ ควรต้องกลับคืนสู่สถานะเดิม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม และความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นผู้ค้ำค้ำจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้ซึ่งเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ส่งผลต่อลูกหนี้ผู้กู้ยืมนั้น โดยกฎหมายที่ค้ำค้ำจะต้องเกิดความเป็นธรรมต่อผู้กู้ยืม เพื่อให้ผู้กู้ยืมได้รับผลตามกฎหมายที่รัฐออกมาควบคุมอัตราดอกเบี้ย และป้องปรามมิให้มีการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา หากว่าผู้กู้ยืมจะต้องสูญเสียต่อการชำระดอกเบี้ยที่เกินอัตราให้แก่รายทุนหรือผู้ให้กู้ยืม ก็เท่ากับกฎหมายไม่เป็นธรรมต่อผู้กู้ยืม ให้ผู้กู้ยืมยังคงมีสิทธิได้รับเงินคืนในส่วนที่ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ในส่วนที่เป็นโมฆะ แม้การชำระหนี้ดอกเบี้ยที่สูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ อันเป็นการชำระหนี้ที่ฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายก็จริง แต่เมื่อเป็นไปโดยข้อตกลงที่ผู้กู้ยืมจำใจต้องตกลงเพียงเพื่อหวังให้ผู้ให้กู้ยืม หรือนายทุนปล่อยเงินกู้ให้ เพราะความยากจนที่ไม่มีทางเลือกแต่การดังกล่าวนั้นก็ไม่ได้ถึงขนาดนับเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี ดังนั้นหากแก้ไขปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวจะทำให้เกิดการพิจารณาให้เป็นคุณแล้ว ดอกเบี้ยที่ชำระสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดที่เป็นโมฆะดังกล่าว ควรให้เกิดประโยชน์แก่ผู้กู้ยืมที่ต้องเสียในมูลหนี้ดอกเบี้ยที่เป็นโมฆะนั้น ผู้กู้ยืมและผู้ชำระหนี้ตามอำเภอใจ แต่เป็นทางที่ไม่มีทางเลือก ดอกเบี้ยสูงเกินส่วนที่เป็นโมฆะตามกฎหมายนั้นไม่ควรตกเป็นของผู้ให้กู้ เพราะเป็นเงินของผู้ที่ผู้ชำระไปจึงควรกลับคืนให้แก่ผู้กู้ ทั้งนี้ผู้ค้ำค้ำได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายสัญญา โดยรัฐไม่ควรจำกัดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลในการทำสัญญา ซึ่งมีพื้นฐานมาจากหลักเจตนาของบุคคล ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา (Autonomy of Will) และหลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of Contract) ซึ่งคู่สัญญาจะต้องไต่ตรองให้รอบคอบว่าสัญญานั้นยุติธรรมเสียก่อนจึงจะเข้าทำสัญญา แต่สำหรับกรณีการชำระดอกเบี้ยเกินอัตรานั้นเกิดขึ้นมาจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เพราะผู้กู้ยืมอยู่ในฐานะที่ไม่มีอำนาจต่อรองจึง

เกิดความเสียเปรียบในการทำสัญญา ผู้ค้านคว่าจึงได้หลักความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม (Equity or Justice) มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ปัญหาข้อกฎหมายจึงเห็นสมควรเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 411 “บุคคลใดได้กระทำการเพื่อชำระหนี้เป็นการอันฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือ ~~และ~~ศีลธรรมอันดี ท่านว่าบุคคลนั้นหาอาจจะเรียกร้องคืนทรัพย์ได้ไม่”

2. ปัญหาการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราเป็นลาภมิควรได้อันเกิดจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่ส่งผลต่อผู้ให้กู้ยืม โดยกฎหมายที่ดีต้องเกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ให้กู้ยืม โดยการชำระดอกเบี้ยเกินอัตราควรมีบทบัญญัติของกฎหมายที่ชัดเจนในเรื่องของดอกเบี้ยที่ไม่เกินอัตราควรงดให้มีผลใช้บังคับใช้ได้ โดยให้เป็นโมฆะแต่เฉพาะที่อัตราดอกเบี้ยสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ผู้ให้กู้ยืมยังคงมีสิทธิได้รับชำระดอกเบี้ยตามอัตราที่กฎหมายกำหนด เกิดความเป็นธรรมในแง่ที่ว่าผู้ให้กู้ยืมเงิน จะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นดอกเบี้ย ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและ ตามเจตนาที่ผู้กู้และผู้ให้กู้เข้าทำสัญญากู้ยืมเงินต่อกัน เพื่อให้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา เสรีภาพในการทำสัญญา ยังคงมีผลบังคับเป็นสัญญาต้องเป็นสัญญา โดยให้มีผลใช้บังคับในส่วนที่ไม่เป็นโมฆะ แยกออกมาจากส่วนที่เป็นโมฆะ ทั้งนี้ผู้ค้านคว่านำเอาหลักกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น กฎหมายเกี่ยวกับการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา ตามมาตรา 1 แห่ง รัฐบัญญัติจำกัดอัตราดอกเบี้ย ค.ศ. 1954 (The Interest Rate Restriction Act 1954) การคิดดอกเบี้ยกู้ยืมสูงกว่าที่กฎหมายกำหนด ข้อตกลงในส่วนที่เกี่ยวกับดอกเบี้ยตกเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกินอัตรา แต่ส่วนที่ถูกต้องยังคงสมบูรณ์ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ให้กู้ในการที่จะได้รับชำระดอกเบี้ย ตรงตามเจตนาที่ผู้กู้ และผู้ให้กู้สมัครใจเข้าทำสัญญากู้ยืมเงิน และผู้ให้กู้สัญญาว่าจะชำระดอกเบี้ยให้แก่ผู้กู้ เพื่อเป็นการตอบแทนที่ผู้ให้กู้ยืมเงิน ตามหลักสัญญาต้องเป็นสัญญา และหลักความยุติธรรม จึงเห็นสมควรเสนอแก้ไขปรับปรุงกฎหมายกล่าวคือ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ~~ก็ให้ตกลงมาเป็น~~ใช้บังคับได้เพียงร้อยละสิบห้าต่อปี”

เอกสารอ้างอิง

กัลยา ตันศิริ. เอกสารประกอบคำบรรยายกระบวนวิชาหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ LAW 6101, ส่วนที่ 1, หน้า 1-154. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ขรรค์ชัย อนันตสมบูรณ์. รายงานส่วนบุคคลเรื่อง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนกรณีความเหลื่อมล้ำด้านปัญหาหนี้สินนอกระบบ. กรุงเทพมหานคร: หลักสูตรนิติธรรม เพื่อประชาธิปไตย วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ, 2556.

คาราพร ถิระวัฒน์. กฎหมายสัญญา: สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

ปรีดิเทพ บุณนาค. “ข้อจำกัดในทางปฏิบัติของพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560.”

ทฤษฎีกาโฟกัส 17, 191 (พฤษภาคม 2564): 4.

พิชยมนต์ จาริกสุนทรสกุล. “ดอกเบี้ยเงินกู้ถึงเวลาที่ต้องแก้?” วารสาร นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2564) 50, 3 (กันยายน 2564): 418-449.

พิมพ์ใจ รื่นเรือง. เอกสารประกอบคำบรรยายกระบวนวิชาหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ LAW 6101, ส่วนที่ 2, หน้า 1-237. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิชา มหาคุณ. ทฤษฎีกฎหมาย ภาคผนวกเอกสารประกอบคำบรรยายกระบวนวิชาหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ LAW 6101, หน้า 28-34. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศนันท์กรณ (จำปี) โสคติพันธ์. คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูชน, 2556), 2556.

ศิริพงษ์ รอดพิง. การค้นคว้าอิสระเรื่องมาตรการทางกฎหมายในการปราบปรามหนี้ในระบบ ศึกษากรณี ตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ.2560, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2562.

สุพิศ ประณีตพลกรัง. หลักและทฤษฎีกฎหมายแพ่ง. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2565.

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญู, 2547.

อนุชา วงศ์ศรีรัตน์. “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับเงินกู้ในระบบ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี, 2553.